

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАДИМА ГЕТЬМАНА»**

ОХРИМЕНКО ІРИНА БОРИСІВНА

УДК 336.71(477):330.567.2(043)

**СПОЖИВЧИЙ КРЕДИТ В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
РОЗВИТКУ**

Спеціальність 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит

Автореферат

**дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Київ 2015

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі банківської справи ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» Міністерства освіти і науки України, м. Київ.

Науковий керівник:

кандидат економічних наук, доцент
Білошапка Вікторія Степанівна,
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана»
доцент кафедри банківської справи

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, доцент
Карчева Ганна Тимофіївна,
Університет банківської справи Національного
банку України,
завідувач кафедри економіки та управління

кандидат економічних наук, доцент
Сидоренко Віктор Анатолійович,
Київський національний торговельно-
економічний університет,
доцент кафедри банківської справи

Захист дисертації відбудеться ____ жовтня 2015 року о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.006.04 ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за адресою: 03680, м. Київ, проспект Перемоги, 54/1, ауд. 203.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за адресою: 03113, м. Київ, вул. Дегтярівська, 49-г, ауд. 601.

Автореферат розіслано ____ вересня 2015 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат економічних наук, професор

Поддєрьогін А.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Споживчий кредит займає важливе місце у соціально-економічному розвитку більшості країн. Його роль значно зростає в Україні в сучасних умовах, у тому числі, під впливом фінансової глобалізації та макроекономічної ситуації. Ліберальне ставлення регуляторних органів України до іноземних банків сприяло значному надходженню ресурсів міжнародного фінансового ринку, що значно активізувало кредитну діяльність. За останнє десятиріччя кредити банків, надані населенню України збільшились у десятки разів. Унаслідок цього зросла роль кредиту у фінансуванні споживчих витрат населення, а відношення обсягів споживчих кредитів до ВВП досягло рівня розвинених країн. За цих обставин змінилася стратегія банків на кредитному ринку і політика щодо обслуговування фізичних осіб, збільшився вплив споживчого кредитування на фінансові результати діяльності банків.

Значне зростання споживчого кредиту в Україні стало важливим чинником розвитку банківської системи й економіки в цілому. Проте надто прискорене і недостатньо контрольоване зростання споживчого кредиту загостило проблеми незбалансованості товарних і кредитного ринків і сприяло нагромадженню ризиків. Сучасний банківський бізнес супроводжують високий рівень конкуренції, ускладнення архітектури фінансового ринку та його дерегулювання, зміни в організації кредитування. Водночас суб'єкти споживчого кредиту в Україні виявились не готовими до суттєвих трансформацій, а надмірна активізація банків щодо кредитування населення посилила загрози стійкості окремих банків і всієї банківської системи. Тому актуальними є дослідження шляхів ефективного розвитку споживчого кредиту в перспективі та вдосконалення підходів до його регулювання.

Проблемам розвитку споживчого кредиту в науковій літературі приділяється належна увага. Фундаментальні основи його сутності й функціонування досліджені таким вченими, як: А.Сміт, А.Маршал, Э.Дж.Долан, В.Лексіс, Т.Тук, Е.Рід, Р.Коттер, М.Туган-Барановський, Дж.Сінкі. Вагомий внесок у дослідження споживчого кредиту зробили провідні вітчизняні науковці: М.Алексєєнко, О.Євтух, Б.Івасів, В.Лагутін, А.Мороз, М.Савлук, Р.Тиркало та науковці зарубіжних країн: А.Казимагомедов, О.Лаврушин, Є.Жуков, Г.Панова та інші.

Ученими і практиками зроблено вагомий внесок у розвиток теорії і практики споживчого кредиту, зокрема щодо його сутності і використання. Разом з тим недостатньо досліджені й потребують поглибленого вивчення роль споживчого кредиту в економіці, перспективи його розвитку в Україні, питання формалізації концептуальних засад функціонування на користь економіки і добробуту населення. Не вирішені проблеми ризиків і регулювання споживчого кредиту в контексті підвищення ефективності кредитної діяльності банків. Актуальними є питання доступності споживчих кредитів і підвищення фінансово-правової обізнаності населення України.

Актуальність зазначених проблем та недостатній рівень вивчення питань розвитку споживчого кредиту в сучасних умовах зумовили вибір теми, окреслили об'єкт та предмет дослідження, його мету та основні завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація Охрименко І.Б. виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за темами: «Грошово-кредитний механізм соціально-економічного розвитку України» (державний реєстраційний номер 0107U001335); «Роль грошей та кредиту у підвищенні ефективності економіки» (державний реєстраційний номер 0112U002958). Особистий внесок автора полягає у ґрунтовному дослідженні теорії та практики споживчого кредиту. Уточнено суть і значення споживчого кредиту, запропоновано його класифікацію, проаналізовано реальний стан і особливості розвитку в умовах поширення фінансової глобалізації, розроблено пропозиції щодо перспектив розвитку споживчого кредиту в Україні.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є поглиблення теоретико-методичних засад функціонування споживчого кредиту та розробка практичних рекомендацій його розвитку в сучасних умовах.

Досягнення поставленої мети передбачає необхідність розв'язання таких завдань:

- поглибити дослідження категорії «кредит», уточнити його сутність, функції і принципи кредитування;
- вивчити особливості споживчого кредиту й теоретичні аспекти споживання;
- узагальнити підходи щодо класифікації споживчих кредитів;
- оцінити зв'язок розвитку споживчого кредиту в Україні з основними макроекономічними показниками і визначити його роль в економіці;
- проаналізувати основні тенденції розвитку споживчого кредиту в Україні з урахуванням впливу фінансової глобалізації та макроекономічної ситуації;
- проаналізувати сучасний стан банківського споживчого кредиту в Україні та визначити проблеми його розвитку;
- дослідити теоретико-практичні засади формування ціни на споживчий кредит;
- систематизувати чинники розвитку банківського споживчого кредиту в Україні;
- визначити перспективні напрямки розвитку споживчого кредиту в Україні й обґрунтувати заходи щодо вдосконалення споживчого кредитування в банках;
- обґрунтувати необхідність та надати пропозиції щодо розроблення стандартів кредитування фізичних осіб, їх використання в регулюванні споживчого кредиту в Україні.

Об'єкт дослідження – діяльність банків у сфері споживчого кредитування населення в Україні в сучасних умовах.

Предмет дослідження – економічні відносини, що виникають у процесі кредитування споживчих витрат населення.

Методи дослідження. Теоретико-методологічну основу дослідження формують наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з теорії кредиту і банківської справи. Використано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: абстрактно-логічний – для аналізу наукової літератури, теоретичного узагальнення, формування висновків щодо сутності споживчого кредиту, його впливу на соціально-економічну сферу; декомпозиції – для розкриття мети дослідження і постановки завдань; порівняльний

– для визначення впливу фінансової глобалізації на розвиток споживчого кредиту; виявлення зовнішніх і внутрішніх чинників на ефективність операцій з надання споживчих кредитів банками; аналізу та синтезу, статистично-економічний – для оцінки ринку споживчих кредитів в Україні, оцінки конкурентних переваг банків на ринку й ефективності їхньої кредитної діяльності; системного підходу – для обґрунтування висновків і пропозицій щодо вдосконалення операцій з надання споживчих кредитів у банках, підвищення їх ефективності і зниження ризиковості.

Інформаційною базою дослідження є: законодавчі і нормативно-правові акти, що визначають методичні основи і регламентують діяльність банків у сфері кредитування фізичних осіб, офіційні матеріали Державної служби статистики України, Національного банку України, Асоціації Українських банків, офіційна звітність банків України, МВФ, Світового банку, офіційні ресурси Internet.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у дослідженні теоретичних засад та розробленні практичних рекомендацій щодо перспектив розвитку споживчого кредиту в Україні. Найвагоміші теоретичні та практичні результати, які становлять наукову новизну дисертації, визначаються в таких положеннях:

вперше:

- розроблено методичний підхід щодо організації контролю банку за наданням споживчих кредитів, який базується на моніторингу параметрів внутрішньої системи управління ризиками й системи мотивації персоналу кредитного підрозділу. Запропоновано методика, що враховує зв'язок економічних заохочень персоналу та показників ефективності кредитних операцій у розрізі окремих портфелів. Це оптимізуватиме процес кредитування й дозволить забезпечувати збільшення обсягів виданих кредитів за одночасного зниження операційних ризиків і витрат;

удосконалено:

- трактування поняття «споживчий кредит» з урахуванням його зв'язку з кінцевим споживанням і уточненням суті споживчих витрат. Споживчий кредит - це вид кредиту, що надається населенню на споживчі потреби, які задовольняють кінцеве споживання й не пов'язані з підприємницькою діяльністю. На відміну від загальноприйнятого в літературі визначення споживчого кредиту як такого, що надається населенню, автор робить наголос на його тісному зв'язку з кінцевим споживанням. Таке трактування споживчого кредиту конкретизує його зміст, роль в економіці й значення в підвищення добробуту населення;

- критерії оцінювання впливу споживчого кредиту на соціально-економічний розвиток країни. Запропоновано використання показників: заборгованість за споживчими кредитами до кінцевих споживчих витрат і наявних доходів населення. Це дозволить об'єктивно оцінювати значення споживчого кредиту у фінансуванні приватного споживання, а також рівень споживчих боргів населення, комплексно оцінювати вплив споживчого кредиту на взаємопов'язані з його розвитком сфери діяльності з урахуванням макроекономічних параметрів;

- оцінку кредитоспроможності фізичних осіб при наданні споживчих кредитів доповненням її базових положень методичним підходом, що базується на диференціації методів оцінки (від простих до складних) для різних за рівнем ризику груп позичальників. Застосування такого підходу дозволить оперативно приймати

рішення про надання кредитів і об'єктивно оцінювати позичальників, що є актуальним в умовах зростання конкуренції між банками;

- підходи до регулювання споживчого кредиту державою і саморегулюючими організаціями в частині щодо розвитку стандартів кредитування фізичних осіб. Запропоновано авторське трактування поняття «стандарти кредитування» та виділено такі стандарти: інформаційного обслуговування; оцінки кредитоспроможності; оцінки кредитного ризику, що пов'язаний з наданням кредиту; оцінки якості забезпечення кредиту; кредитного договору; процедури видачі кредиту; кредитного моніторингу. Обґрунтовано їх значення в банківській діяльності й необхідність використання для регулювання споживчого кредиту;

набули подальшого розвитку:

- теоретичні положення визначення суті споживчого кредиту на основі уточнення його сутнісних ознак, що пов'язані з кінцевим споживанням. Це дозволить уточнити його особливості і обґрунтувати двояке сприйняття (практично-прикладне і макроекономічне). На базі цих положень рекомендовано внести зміни до класифікації банківських кредитів населенню України та розділяти їх за: сферою спрямування коштів; цільовим призначенням; характером забезпечення; термінами надання; валютою кредитування;

- критерії класифікації споживчих кредитів з урахуванням залежності принципів кредитування та різновидів кредитів. Це дасть змогу оптимізувати виділення можливих модифікацій споживчого кредиту з урахуванням змін умов його функціонування;

- систематизація чинників розвитку банківського споживчого кредиту в Україні з їх поділом на: стимулюючі, регулюючі і гальмуючі; а також: внутрішні (банківські) і зовнішні (загальноекономічні). Обґрунтовано виділення фінансової глобалізації як окремого чинника розвитку споживчого кредиту, що дало змогу визначити напрямки розвитку й вдосконалення банківського споживчого кредиту в Україні в сучасних умовах і на перспективу;

- теоретико-практичні положення щодо особливостей формування ціни на споживчі кредити. Обґрунтовано, що психологічне сприйняття ціни споживчого кредиту позичальниками є визначальним чинником формування попиту на нього. Це дало змогу виявити нееластичність попиту на споживчі кредити в Україні, з'ясувати причини й негативні наслідки збереження високих тарифів за кредитами.

Практичне значення одержаних результатів полягає в поглибленні наукового обґрунтування особливостей розвитку й функціонування споживчого кредиту в Україні в сучасних умовах. Теоретичні і методичні положення дисертації доведені до рівня конкретних пропозицій і методичних розробок, придатних для практичного використання банками України. Пропозиції по вдосконаленню механізму банківського споживчого кредитування в напрямках підвищення ефективності для банків і доступності для позичальників враховані Комітетом Верховної Ради України з питань фінансів, банківської діяльності, податкової та митної політики (довідка від 03.12.2012 р.). Пропозиції щодо застосування диференційованого підходу до позичальників, оптимізації організаційної структури кредитування і щодо розробки й впровадження внутрішніх стандартів кредитування

набули практичного використання в ПАТ «Промінвестбанк» (довідка № 12-11/708 від 12.11.2014 р.). Набула практичного значення в діяльності ПАТ «МІБ» внутрішньобанківська модель управління ризиками при споживчому кредитуванні й система мотивації персоналу кредитного підрозділу (довідка № 5-09/14/203 від 10.04.2014 р.). Пропозиції щодо підвищення ефективності операцій споживчого кредитування й процедур супроводження проблемних кредитів знайшли практичне застосування в кредитній діяльності ПАТ «Банк інвестицій і заощаджень» (довідка № 129-14/116 від 12.09.2014 р.). Результати дослідження використовуються в навчальному процесі ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» для розробки методичного забезпечення та викладання навчальних дисциплін «Гроші та кредит», «Операції банків та небанківських кредитних установ», «Кредитний менеджмент» (довідка від 14.10.2014 р.)

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним завершеним дослідженням. Наукові результати, розробки, висновки та рекомендації, що викладені в роботі і виносяться на захист, одержані автором особисто.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження апробовані на 7 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: II Міжнародна науково-практична конференція «Фінансово-кредитний механізм активізації інвестиційного процесу» (м. Київ, 2011 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми сучасної економіки в умовах фінансової нестабільності» (м. Одеса, 2012 р.); Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Перспективи розвитку України в умовах глобальної кризи» (м. Дніпропетровськ, 2013 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Фінансування інноваційного розвитку України: стан, проблеми та перспективи» (м. Київ, 2013 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Зовнішні та внутрішні фактори впливу на розвиток міжнародних економічних відносин» (м. Львів, 2014 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Економічні проблеми сучасності та концепція сталого розвитку держави й регіонів» (м. Одеса, 2014 р.); III Всеукраїнська науково-практична конференція «Фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання» (м. Кременчук, 2015 р.).

Публікації. Основні результати дисертації опубліковано у 14 наукових працях загальним обсягом 6,4 др. арк., з них: 6 - у наукових фахових виданнях, 1 - у зарубіжному виданні, 7 - в інших виданнях.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Обсяг роботи – 207 сторінок. Дисертація містить 8 таблиць на 4 сторінках, 35 рисунків на 12 сторінках, 12 додатків на 53 сторінках, список використаних джерел складає 287 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, зв'язок роботи з науковими програмами, наведено інформацію про апробацію результатів дослідження.

У розділі 1 «Теоретико-методологічні основи споживчого кредиту» поглиблено теоретичні підходи до визначення категорії кредиту, його функцій і принципів кредитування. Дано визначення кредиту як суспільних відносин у формі руху позичкового капіталу, що виникають між кредитором і позичальником щодо передачі в користування тимчасово вільної цінності на засадах зворотності й платності. Основоположними функціями кредиту визначено: перерозподільну й капіталізаційну функції вільних грошових коштів. Доведено недостатність обґрунтованості виділення контролюючої функції кредиту, а натомість рекомендовано виділити стимулюючу функцію кредиту. Обґрунтовано: некоректність поділу принципів кредитування на «основні» й «додаткові»; важливість застосування принципу диференційованого підходу й принципу цільового призначення коштів при споживчому кредитуванні. На відміну від фахівців, що заперечують застосування цього принципу до «безцільових» споживчих кредитів, автор доводить, що їх об'єкт абсолютизується самим кінцевим споживанням і направляється на відтворення споживчих витрат людини.

Узагальнення підходів щодо сутності споживчого кредиту дозволило визначити його як вид кредиту, сутнісною особливістю якого є цільове спрямування на задоволення кінцевих споживчих потреб населення. На основі цього обґрунтовано його різницю з близькими поняттями: «кредит населенню», «кредит фізичній особі», «кредит домогосподарствам», «роздрібний кредит» та запропоновано авторську класифікацію кредитів, що надаються населенню, яка засвідчує, що не всі кредити надані населенню, є априорі споживчими (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація кредитів, що надаються населенню (домогосподарствам)

Ознака класифікації	Різновид кредиту
За типом кредитора	Банківський кредит
	Кредит небанківських кредитних установ
	Державний кредит
	Приватний кредит (кредити від підприємств і фізичних осіб)
За типом позичальника як суб'єкта правових відносин	Кредит фізичній особі
	Кредит фізичній особі-підприємцю
За сферою спрямування коштів	У сферу споживання
	У сферу виробництва і торгівлі
За цільовим призначенням (характер потреб)	Споживчий кредит (на поточне споживання, в тому числі «карткові кредити», товари тривалого користування тощо)
	Інвестиційний кредит (на інвестиційні потреби, в тому числі, кредит на купівлю і будівництво житла (іншої нерухомості))
За характером забезпечення	Особистий кредит (під забезпечення довіри до особи)
	Заставний кредит (під заставу), у тому числі іпотечний

Джерело: розроблено автором

У практиці споживчого кредитування основне місце займає банківський кредит, а тому, споживчий кредит віднесено до банківського кредиту населенню, що має цільове призначення – фінансування кінцевих споживчих витрат.

Розвинуто положення двоякого (макроекономічного і практично-прикладного) визначення споживчого кредиту, що пов'язане з різним трактуванням споживчих витрат і стосується переважно витрат на придбання нерухомості. З метою усунення цих протиріч запропоновано удосконалити класифікацію банківських кредитів, які надаються населенню України, що передбачає їх поділ за такими критеріями: сфера спрямування коштів (з виокремленням підприємницьких і споживчих кредитів);

характер забезпечення (з виділенням іпотечних кредитів); цільове призначення (поточне споживання й інвестиційні кредити); термін кредитування (до 1 року, від 1 до 5 років; більше 5 років); валюта кредитування.

На основі систематизації наукових підходів до класифікації споживчого кредиту виявлено відсутність єдиної системи його класифікаційних ознак і недоліки існуючих класифікацій. Запропоновано уніфікований підхід до виділення критеріїв класифікації, в основу якого покладено принципи кредитування. Обґрунтовано, що створити єдину систему класифікації можливо шляхом конкретизації різних проявів дії принципів кредитування. Перевагою запропонованого підходу є можливість його застосування для всіх видів кредиту. Використовуючи цей підхід, побудовано систему класифікаційних ознак споживчого кредиту (табл. 2).

Таблиця 2

Класифікаційні ознаки споживчого кредиту на основі конкретизації принципів кредитування

Принцип кредитування	Ознаки класифікації
Строковості повернення	Строк повернення Термін кредитування Метод надання кредиту Порядок надання Спосіб видачі Метод погашення кредиту Вид платежів
Платності	Тип процентної ставки Метод сплати процентів
Забезпеченості	Наявність забезпечення Вид забезпечення
Цільового призначення коштів	Наявність цільової направленості кредиту Вид об'єкта споживання
Диференційованості	Тип позичальника

Джерело: розроблено автором

З метою розвитку споживчого кредитування й кредитних продуктів на базі розробленої системи класифікаційних ознак побудовано класифікацію банківського споживчого кредиту, використання якої урізноманітнить кредитні продукти й варіанти при структуруванні кредитів. Це сприятиме кращому задоволенню потреб клієнтів і підвищенню ефективності кредитних операцій. Обґрунтовано, що зростає значення таких критеріїв класифікації: тип позичальника, цільовий характер, наявність забезпечення, порядок надання й метод погашення.

За результатами аналізу взаємозв'язку споживчого кредиту з основними макроекономічними показниками (кінцеві споживчі витрати, ВВП, інфляція, імпорт) конкретизовано його значення, особливості двоякого (негативного і позитивного) впливу на економіку і соціальну сферу. Доведено, що характер цього впливу залежить від фази економічного циклу, що слід враховувати як для макроекономічного регулювання, так і при формуванні кредитної політики окремими суб'єктами ринку. Встановлено, що позитивний вплив споживчого кредиту полягає в прискореному розвитку економіки й зростанні добробуту населення, негативний – у зростанні інфляції та збільшенні імпорту. Доведено, що в Україні споживчий кредит позитивно впливатиме на економіку, коли кредити витрачатимуться здебільшого на споживання вітчизняних товарів, а наповнення ними ринку не спричинятиме інфляцію. Тому в періоди активного розвитку

споживчого кредиту має активно реалізовуватися державна політика стимулювання внутрішньої пропозиції й заходи збалансування кредитного ринку. Вплив споживчого кредиту на розвиток країни також залежить від стану економіки та ефективності регулювання фінансово-кредитної сфери. На основі аналізу макроекономічних показників і показників розвитку споживчого кредиту в Україні доведено, що його значення і вплив на економіку збільшились з поширенням фінансової глобалізації.

За результатом авторського дослідження споживчого кредиту розроблено комплекс показників, що дає змогу здійснити всебічний аналіз його впливу на розвиток економіки. Визначені показники відображають і характеризують вплив споживчого кредиту на сфери, що найбільше пов'язані з його розвитком (рис. 1).

Рис. 1. Комплекс показників дослідження споживчого кредиту

Джерело: розроблено автором

У розділі 2 «Реалії та трансформації банківського споживчого кредиту в Україні в умовах поширення фінансової глобалізації» досліджено вплив фінансової глобалізації на споживчий кредит. Здійснено періодизацію його розвитку в Україні й світі з уточненням домінуючої банківської стратегії й основних трансформацій. Доведено ідентичність тенденцій і вплив фінансової глобалізації на прискорений розвиток споживчого кредиту. Обґрунтовано, що вплив фінансової глобалізації на споживчий кредит в Україні є двояким - позитивним і негативним:

- позитивним є його прискорений розвиток завдяки можливостям компенсації нестачі внутрішніх заощаджень запозиченнями на міжнародних ринках;

- негативний у тому, що активне використання коштів міжнародного ринку для фінансування банківського споживчого кредиту без належного регулювання з боку держави сприяло накопиченню ризиків і створило загрози фінансовій стабільності банків, банківській системі й країні в цілому.

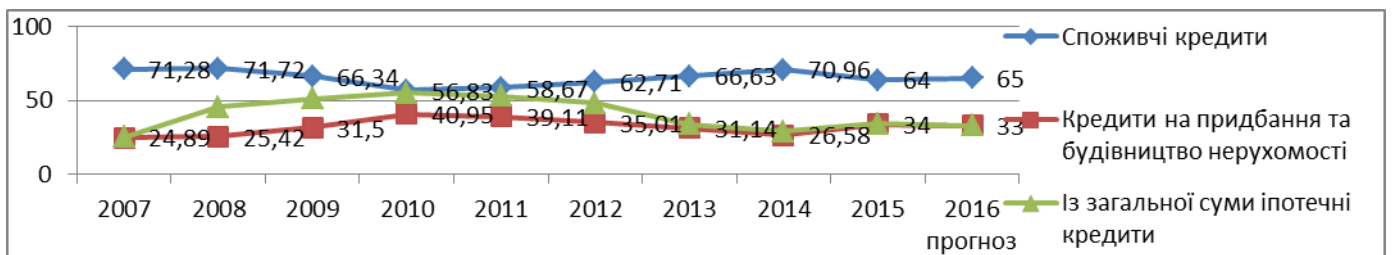
Наслідками сучасного розвитку банківського споживчого кредиту в Україні стали: стрімке його зростання у період 2006-2008 рр. за рахунок притоку іноземних фінансових ресурсів і накопичення ризиків; суттєве скорочення обсягів кредитів після фінансово-економічної кризи 2008 р.; згортання довгострокового кредитування і збільшення попиту на короткострокові кредити для задоволення

поточних потреб після 2008 р. Це зумовило основні зміни в структурі ринку банківських кредитів населенню (рис. 2, 3, 4).

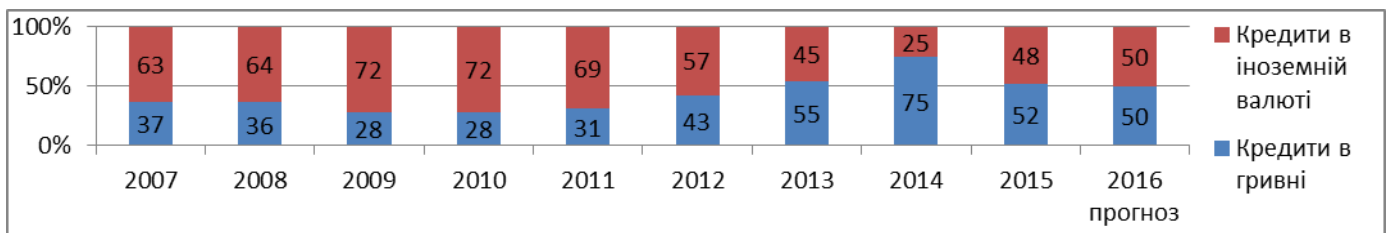
Рис. 2. Обсяги банківських кредитів, наданих населенню України в 2005-2015 рр. (станом на початок року), млн. грн.

Джерело: розроблено автором на основі даних Національного банку України

Рис. 3. Структура банківських кредитів, наданих населенню України, у розрізі цільового спрямування в 2007-2015 рр. (станом на початок року), %

Джерело: розроблено автором на основі даних Національного банку України

Рис. 4. Структура банківських кредитів наданих населенню України, у розрізі валют у 2007-2015 рр. (станом на початок року), %

Джерело: розроблено автором на основі даних Національного банку України

Основні трансформації, що сталися в банківському споживчому кредиті в Україні під впливом фінансової глобалізації, стосуються обсягів і структури кредитного портфелю банків, розвитку форм продажу кредитних продуктів, способів надання й погашення кредитів. Позитивні зрушення проявились у збільшенні масштабів операцій, розширенні послуг і кола клієнтів, розвитку інновацій. За результатами аналізу діяльності банків-лідерів на ринку кредитування населення також встановлено, що розвиток банками споживчого кредитування сприяв росту конкуренції між ними. Проте зростання конкуренції, не відбилась належно на зниженні процентних ставок за кредитами та стандартах кредитування.

Основні негативні зміни в банківському споживчому кредитуванні під впливом фінансової глобалізації проявились значною залежністю його розвитку від ресурсів міжнародного фінансового ринку. Це визначило основні якісні характеристики кредитів населенню (домінування валютного кредитування, стрімке розширення довгострокового (іпотечного) кредитування), у які було закладено великі ризики. Стрімкий відтік іноземного капіталу після 2008 р. через розвиток глобальної економічної кризи спровокував ресурсні проблеми банків і реалізацію цих ризиків.

Отже, присутність іноземного капіталу на ринку кредитування населення чинить двоякий (позитивний і негативний) вплив, характер якого залежить від фази економічного циклу, що необхідно враховувати в перспективі.

Періодизація розвитку кредитування населення в Україні з уточненням домінуючої банківської стратегії і якісних змін дала змогу автору виявити основні проблеми банківського споживчого кредиту й обґрунтувати їх причини. Такими проблемами названо: недосконалу структуру кредитних портфелів банків (в них мають сталу тенденцію до зростання готівкові безцільові кредити) і суттєвий рівень проблемної заборгованості населення (продовжує зростати на тлі девальвації гривні); дефіцит ресурсів для розвитку споживчого кредиту і зростання їх ціни; зниження ефективності кредитних операцій банків, а також доступності кредитів для населення, у тому числі щодо ціни; нерозвинена інфраструктура ринку в особі кредитних бюро і колекторських агенцій; відсутність спеціального законодавства.

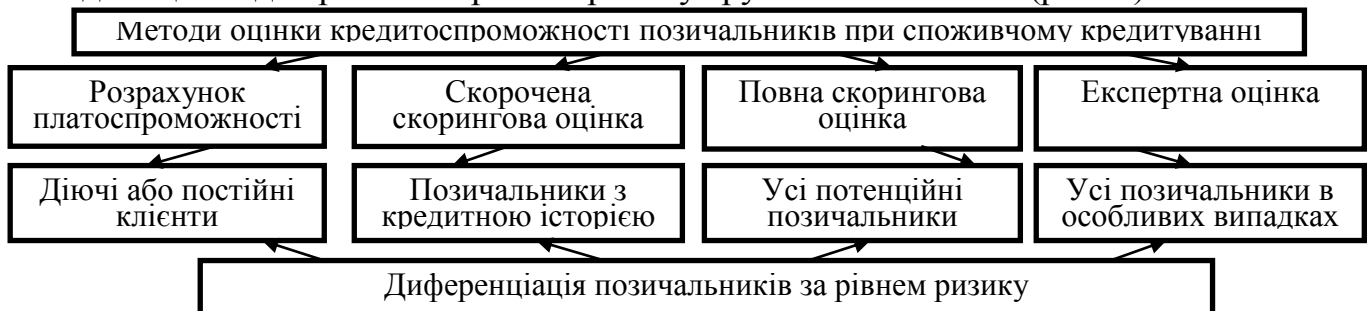
Серед особливостей розвитку споживчого кредиту в Україні досліджено формування попиту на нього під впливом зміни його ціни. Доведено, що на відміну від кредитів підприємцям основним чинником, що впливає на зміну попиту на споживчі кредити, є психологічне сприйняття ціни позичальником. Це важливо з огляду на виявлений системний характер приховування банками реальної ціни кредитів в умовах недостатньої обізнаності населення. За цих обставин попит на споживчі кредити є нееластичним. Негативними наслідками можливості утримання банками високих ставок є: перекидання ризиків на сумлінних позичальників, значна переплата порівняно з розвиненими країнами - обслуговування боргів має значну частку в доходах фізичних осіб; звуження продуктового ряду банків до «високомаржинальних» кредитів, обмеженість кредитування підприємців, а також послаблення диференціації кредитної діяльності й джерел доходів. Використання високих тарифів як основного способу захисту від кредитного ризику не сприяє оптимізації кредитного процесу. У дисертації обґрунтовано напрямки вирішення проблеми. На макрорівні це: стабілізація валютного курсу; удосконалення регулювання банківської діяльності; розвиток інфраструктури кредитного ринку й конкуренції; підвищення фінансово-правової обізнаності населення. На мікрорівні: підвищення транспарентності банків; удосконалення депозитної політики, стандартів кредитування і ризик-менеджменту; зниження операційних витрат.

Для визначення перспектив розвитку споживчого кредиту систематизовано чинники найбільшого впливу на нього. Їх поділено на: стимулюючі, регулюючі і гальмуючі, а також на внутрішні (банківські) і зовнішні (загальноекономічні). Поширення фінансової глобалізації автор вважає окремим зовнішнім чинником розвитку споживчого кредиту в Україні, що має двоякий (позитивний і негативний) вплив. Першочерговими проблемами для вирішення виділено такі: на макрорівні - політико-економічна нестабільність, зростання рівня інфляції, падіння доходів населення, недосконале законодавство у сфері кредитування фізичних осіб, нерозвиненість інфраструктури ринку споживчих кредитів; на мікрорівні - дефіцит і недосконала структура ресурсів, їх висока ціна, відсутність механізму хеджування валютних ризиків, недосконалість кредитного ризик-менеджменту й внутрішніх бізнес-процесів.

У розділі 3 «Перспективи розвитку банківського споживчого кредиту в Україні» обґрунтовано напрямки вдосконалення споживчого кредиту. На макрорівні це розробка спеціального законодавства й нових стандартів кредитування фізичних осіб. На мікрорівні це: оптимізація організаційної структури кредитного підрозділу банку, зниження операційних витрат, удосконалення ризик-менеджменту. По цих напрямках запропоновано: заходи удосконалення ризик-менеджменту споживчого кредитування, у тому числі щодо моніторингу проблемних кредитів; виділення в структурі кредитного підрозділу відділу авторизації кредитів, який прийматиме рішення щодо більшості невеликих кредитів без обов'язкового розгляду заявки кредитним комітетом. Для оптимізації доходу і ризиків це доцільно у разі комплексного використання з іншими запропонованими заходами, що дасть змогу знизити операційні витрати і прискорити видачу кредитів.

Для удосконалення ризик-менеджменту банку розроблено модель внутрішньої системи управління ризиками споживчих кредитів, основою якої є дотримання визначеного рівня ризику кредитів через врегулювання параметрів їх надання. Цю систему пропонується погодити з системою мотивації персоналу кредитного підрозділу. Мотивація персоналу важливий чинник ризику при наданні споживчих кредитів, тому комплексне використання двох систем дасть змогу підвищити ефективність надання споживчих кредитів на основі збільшення їх обсягів та зменшення часу на їх оформлення й видачу за одночасного зниження операційних ризиків, зменшення операційних витрат, помилок і зловживань експертів. Автором розроблено методику контролю за наданням споживчих кредитів, що полягає у моніторингу кількісних і якісних показників, які характеризують кредитний портфель окремих експертів і відділень. Обсяг кредитів, їх якість, рівень отриманих доходів рекомендовано враховувати при встановленні заробітної плати та грошових заохочень працівників, що є базовим елементом мотивації персоналу. Інформацію про кількість дефолтів у експертів і відповідальних за авторизацію кредитів осіб треба використовувати як базову при побудові внутрішньої системи управління ризиками споживчого кредитування.

Важливим елементом кредитного ризик-менеджменту і чинником ефективності споживчого кредитування визначено оцінку кредитоспроможності індивідуальних позичальників. Автором розроблено модель оцінки кредитоспроможності позичальників при споживчому кредитуванні, що базується на диференціації методів оцінки для різних за рівнем ризику груп позичальників (рис. 5).

Рис. 5. Модель оцінки кредитоспроможності позичальників у банку при споживчому кредитуванні з урахуванням потенційного індивідуального ризику

Джерело: розроблено автором

Обґрунтовано положення щодо доцільності застосування простіших методик при оцінці клієнтів з потенційно нижчим рівнем ризику. У рамках зазначеної моделі запропоновано удосконалений комплекс базових інформаційних параметрів скорингової оцінки фізичних осіб при наданні споживчих кредитів. Базові параметри комплексу розширено за рахунок додаткового блоку, показники якого враховують можливі майбутні зміни в позичальника. Внесення в оцінку заявника запропонованих параметрів містить елемент прогнозування змін, що можуть значно вплинути на кредитоспроможність у майбутньому.

У дисертації доведено, що в Україні регулювання відносин у сфері споживчого кредиту і захист прав споживачів фінансових послуг не систематизовані. Тому як перспективний підхід до регулювання споживчого кредиту запропоновано розробку спеціального законодавства у сфері споживчого кредитування та розвиток стандартів кредитування фізичних осіб на різних рівнях застосування: внутрішньобанківському, національному, міжнародному. Обґрунтовано значення стандартів для банків і в регулюванні споживчого кредиту: стандарти сприяють довірі між суб'єктами відносин; стандарти виконують селективну функцію.

Надано авторське трактування поняття «стандарти кредитування» – це формальні й неформальні правила, яким має відповідати загально визнана найкраща практика організації та здійснення кредитного процесу. Запропоновано виділяти стандарти: інформаційного обслуговування; оцінки кредитоспроможності; оцінки кредитного ризику, що пов'язаний з наданням кредиту; оцінки якості забезпечення кредиту; кредитного договору; процедури видачі кредиту; кредитного моніторингу.

Автором обґрунтовано напрямки розробки й умови трансформації стандартів кредитування в інструмент регулювання споживчого кредиту. Запропоновано на основі інформації про приєднання (або ні) банків до стандартів створити систему їх добровільної «сертифікації», що може бути основою диференційованого нагляду НБУ за ними. Встановлено, що в Україні стандарти, націлені на пруденційне регулювання, розвинуті краще спрямованих на захист прав споживачів фінансових послуг, тому розвитку останніх треба приділяти більше уваги. Обґрунтовано, що слабким місцем реалізації стандартів кредитування фізичних осіб в Україні є відсутність спеціального законодавства; необізнаність населення; низький рівень соціальної відповідальності й «безкарність» кредиторів. Розвиток стандартів кредитування фізичних осіб рекомендовано здійснювати в рамках розробки цілісної концепції розвитку стандартів якості банківської діяльності, що поруч з іншими стандартами (якості продуктів і процесів) включатиме стандарти кредитування фізичних осіб. До цього процесу мають долучитися: НБУ як державний регулятор діяльності банків, банки, а також саморегулюючі організації, що представляють інтереси учасників споживчого кредиту (банків, позичальників, посередників).

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено узагальнення та запропоновано нове вирішення актуальної наукової задачі з удосконалення теоретико-методичних положень і розробки практичних рекомендацій щодо перспектив розвитку споживчого кредиту

в Україні. За результатами дослідження сформульовано ряд висновків теоретичного, методичного та науково-практичного змісту, які вирішують основні завдання дисертаційної роботи відповідно до поставленої мети:

1. Вивчення змісту категорії кредиту дало змогу запропонувати його визначення як суспільних відносин у процесі руху позичкового капіталу, що виникають між кредитором і позичальником з приводу передачі у користування тимчасово вільної цінності на засадах зворотності та платності. З урахуванням цього визначення основоположними функціями кредиту виділено: перерозподільну, капіталізацію вільних грошових коштів. Доведено некоректність поділу принципів кредитування на «основні» і «додаткові», наголошено на важливості принципу диференційованого підходу для споживчих кредитів. Вважаючи, що кредитний процес має базуватись на повсюдному дотриманні принципів кредитування, рекомендовано відобразити їх у нормативно-правових актах банківської діяльності.

2. За результатами критичного аналізу підходів до визначення суті споживчого кредиту дано його трактування як виду кредиту, що має цільове спрямування на задоволення споживчих потреб населення. Споживчими потребами визначено витрати, що задовольняють кінцеве споживання і не пов'язані з підприємницькою діяльністю. Обґрунтовано розмежування споживчого кредиту зі схожими поняттями – «кредит населенню», «кредит домогосподарствам», «кредит фізичній особі», «роздрібний кредит» та інші, які не слід ототожнювати. На основі розвинутих положень запропоновано авторську класифікацію кредитів населенню.

3. Обґрунтовано, що у споживчому кредиті основне місце займає банківський кредит. Тому споживчий кредит виділено як банківський кредит населенню, що має цільове призначення – фінансування кінцевих споживчих витрат. Запропоновано його авторську класифікацію, для побудови якої застосовано принципово відмінний підхід до визначення її критеріїв, що базується на використанні принципів кредитування. Встановлено, що для споживчого кредиту нового змісту набувають такі критерії класифікації, як: тип позичальника, цільова направленість кредиту, наявність забезпечення, порядок надання і метод погашення.

4. Доведено, що споживчий кредит має велике соціально-економічне значення для розвитку країн, проте ступінь і характер його впливу залежні від рівня розвитку економіки і суспільства. Він чинить на економіку позитивний і негативний вплив, характер якого суттєво змінюється залежно від фази економічного циклу. Основними пов'язаними макроекономічними показниками його впливу є споживчі витрати, обсяги ВВП, інфляція та імпорт. За результатом аналізу змін цих макроекономічних показників і показників розвитку споживчого кредиту в Україні доведено, що його значення зросло з поширенням фінансової глобалізації. Це зумовлює необхідність підвищення ролі споживчого кредиту в розвитку країни, оптимізації його впливу на економіку й соціальну сферу в перспективі. Базуючись на системному підході до споживчого кредиту, розроблено комплекс показників для аналізу його впливу на розвиток країни через пов'язані макроекономічні показники.

5. Виявлено тенденції розвитку споживчого кредиту в Україні та у світі й вплив фінансової глобалізації на його прискорений розвиток. З'ясовано, що вплив фінансової глобалізації на споживчий кредит в Україні може бути двояким:

позитивним, коли у капіталодефіцитній економіці України прискорений розвиток споживчого кредиту досягається завдяки можливостям компенсації нестачі внутрішніх заощаджень позиками на міжнародних ринках; негативним, коли активне використання коштів міжнародного фінансового ринку для операцій споживчого кредиту без належного контролю створює залежність від зовнішніх кредиторів і додаткові загрози внутрішній фінансовій стабільності країни.

Розвиток банківського споживчого кредиту в Україні в умовах поширення глобалізації мав два принципово відмінні етапи розділені кризою 2008 року:

- докризовий етап: стрімке зростання (за рахунок припливу дешевших іноземних фінансових ресурсів) обсягів, термінів, прибутковості кредитів, масове кредитування населення в іноземній валюті, швидкий розвиток ринку МБК;

- післякризовий етап: сповільнення розвитку ринку споживчих кредитів, зменшення обсягів кредитів, зростання попиту населення на короткострокові кредити для поточних потреб, зростання ціни кредитів, що змінило структуру ринку: у розрізі продуктів і банків-кредиторів; щодо валюти кредитування.

6. Доведено, що визначальним чинником прискореного розвитку споживчого кредиту в період «буму» кредитування 2006-2008 рр. було масове споживче кредитування у валюті, принесене іноземними кредиторами. Привабливіші за ціною, ці кредити підбурювали попит, але містили в собі потенційно вищий рівень ризиків, що з погіршенням макроекономічної ситуації (через девальвацію гривні) суттєво збільшило проблемні кредити у портфелях банків (у 2009-2010 рр., 2014-2015 рр.), а також стало одним з чинників падіння їх фінансової стійкості. Тому заборона надавати споживчі кредити у валюті в сучасних реаліях України є виправданою, але запізнілою. Валютне кредитування населення в Україні можливе у перспективі за умови: макроекономічної стабілізації й на нових регуляторних умовах – обмеження частки валютних кредитів у портфелях банків; наявності обов'язкового страхування валютних ризиків; стабільні доходи позичальника в іноземній валюті. Повна відмова від кредитування у валюті в перспективі недоречна, якщо Україна інтегрується до світового економічного простору і банкам знову будуть доступні валютні ресурси міжнародного фінансового ринку.

7. Основні трансформації у банківському споживчому кредиті в Україні під впливом фінансової глобалізації стосуються: зміни структури споживчих кредитних портфелів банків; розвитку форм продажу кредитних продуктів; способів надання і погашення кредитів. Трансформувалися стратегія банків на кредитному ринку і політика обслуговування фізичних осіб. Позитивними зрушеннями є: збільшення масштабів кредитування; розширення ряду продуктів; кола клієнтів; розвиток інновацій; ріст конкуренції. Негативним є залежність розвитку споживчого кредиту від ресурсів міжнародного фінансового ринку, що створює загрози ліквідності банків, особливо в умовах нестабільності. Це доводить, що банкам України слід приділяти більше уваги заходам щодо мобілізації ресурсів на внутрішньому ринку.

8. Основними проблемами функціонування ринку банківських споживчих кредитів в Україні визначено: недосконалу структуру споживчих кредитних портфелів банків; значну проблемну заборгованість фізичних осіб в банках; зниження ефективності операцій банків з надання споживчих кредитів; зниження

доступності кредитів для населення; нерозвинена інфраструктура ринку. Як окрему проблему виділено високу ціну споживчих кредитів в Україні. У зв'язку з цим існує необхідність мобілізації зусиль регулюючих інститутів щодо впливу на діяльність учасників ринку для запобігання негативних наслідків, що генеруються ними.

9. Встановлено, що високі ставки за споживчими кредитами банків в Україні обумовлені як високою вартістю ресурсів і рівнем інфляції, так і високим рівнем ризиків і маржі. Вагомим чинником зміни попиту на споживчий кредит є психологічне сприйняття позичальниками ціни кредиту. Фінансова необізнаність населення в Україні дає банкам змогу приховувати реальну ціну споживчих кредитів й робить попит на них нееластичним. Відтак значні ресурси банків спрямовуються у споживчі кредити у зв'язку з їх найбільшою маржинальністю. Зусилля у вирішенні зазначеної проблеми мають бути направлені на вдосконалення стандартів кредитного процесу й забезпечення належного контролю регулюючих органів за дотриманням прав споживачів фінансових послуг. Запропоновано для підвищення прибутковості операцій споживчого кредиту удосконалити організаційну структуру кредитного підрозділу банку і ризик-менеджменту, знизити операційні витрати.

10. Систематизовано чинники найбільшого впливу на розвиток споживчого кредиту в Україні. За характером впливу їх поділено на: стимулюючі, регулюючі і гальмуючі; відповідно до масштабності на: внутрішні (банківські) і зовнішні (загальноекономічні). Чинником двоякого зовнішнього впливу визначено фінансову глобалізацію. Вагомими внутрішніми чинниками негативного впливу є: недосконала структура і дефіцит ресурсів, відсутність механізмів хеджування валютних ризиків, недосконалий кредитний ризик-менеджмент; зовнішніми - економічна і політична нестабільність, високий рівень інфляції, зменшення доходів населення, недосконале законодавство, нерозвиненість інфраструктури кредитного ринку.

11. Актуальними і доступними в сучасних умовах напрямками удосконалення банківського споживчого кредиту в Україні на мікрорівні є: підвищення ефективності кредитних операцій шляхом зниження втрат від проблемних кредитів; оптимізація організаційної структури кредитних підрозділів і зниження операційних витрат; вдосконалення ризик-менеджменту. По цих напрямках автор запропонував:

- організаційну структуру підрозділів, що здійснюють споживче кредитування, у якій рекомендовано виділяти відділи: авторизації кредитів, управління ризиками споживчих кредитів, контролю за кредитами;

- методику підвищення ефективності надання споживчих кредитів, яка базується на ув'язці параметрів внутрішньобанківської моделі управління ризиками з параметрами системи мотивації персоналу кредитного підрозділу;

- модель оцінки кредитоспроможності позичальників, що базується на диференціації за складністю методів оцінки для різних за рівнем кредитного ризику позичальників;

- рекомендації з удосконалення збуту споживчих кредитних продуктів;

- систему заходів з удосконалення роботи підрозділу моніторингу проблемних кредитів, що побудована на диференціації цих заходів залежно терміну заборгованості й типу боржника.

12. Концептуальним напрямком розвитку й удосконалення споживчого кредиту в Україні на макрорівні визначено підвищення ефективності його регулювання з боку держави і саморегулюючих організацій. Актуальним підходом до регулювання є розробка нових і модифікація існуючих стандартів кредитування фізичних осіб. Представлено авторське трактування стандартів кредитування, аргументовано їх значення і диференціація. Доведено, що слабким місцем практичної реалізації стандартів кредитування фізичних осіб в Україні є: низька фінансово-правова обізнаність населення; низький рівень соціальної відповідальності і «безкарність» кредиторів. Тому для ефективного регулювання банківського споживчого кредиту в Україні рекомендовано: розробку спеціального законодавства в сфері споживчого кредитування; концепцію розвитку стандартів якості банківської діяльності, яка включатиме стандарти кредитування фізичних осіб; штрафні санкції за порушення банками встановлених норм захисту прав споживачів; заходи з підвищення фінансової і правової обізнаності населення.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях України:

1. Охрименко І.Б. Необхідність та напрямки якісної трансформації банківського обслуговування клієнтів / І.Б. Охрименко // Фінанси, облік і аудит: зб. наук. праць. – К: КНЕУ, 2012. – Вип. 1(19). - С. 138-145. (0,4 д. а.)
2. Охрименко І.Б. Вплив споживчого кредиту на основні макроекономічні показники / І.Б. Охрименко // Формування ринкової економіки: зб. наук. праць. – К: КНЕУ, 2012. – Вип. 28. – С. 393-403. (0,6 д. а.)
3. Охрименко І.Б. До питання проблемної кредитної заборгованості банків України / І.Б. Охрименко // Фінанси, облік і аудит: зб. наук. праць. – К: КНЕУ, 2013. – Вип. 1 (21). - с. 120-129. (0,4 д. а.)
4. Охрименко І.Б. Проблеми вартості споживчих кредитів в Україні / І.Б. Охрименко // Банківська справа. – № 2. - 2013. – С. 21-36. (1,0 д.а.)
5. Охрименко І.Б. Трансформаційні зрушення в кредитуванні в умовах фінансової глобалізації / І.Б. Охрименко // Банківська справа. – № 8. - 2013. – С. 96-113. (1,0 д. а.)
6. Білошапка В.С. Надання споживчих кредитів в умовах глобалізації: іноземний досвід та практика України / Білошапка В.С., Охрименко І.Б. // Банківська справа. – № 8 - 2014. – С. 97-113. (1,1 д. а.) *Особистий внесок здобувача: проаналізовано практику споживчого кредитування в Україні і здійснено її порівняння з світовими тенденціями, визначено проблеми (0,7 д. а.)*

У зарубіжному виданні:

7. Охрименко И.Б. К вопросу о сущности и классификации потребительского кредита / И.Б. Охрименко // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. – М.: «Ин-т Стратегических Исследований», 2014. – № 02 (61). – С. 182-189. (0,7 д. а.)

В інших виданнях:

8. Охрименко І.Б. Необхідність і проблеми побудови тривалих відносин банків з вкладниками в кризових умовах / І.Б. Охрименко // Фінансово-кредитний механізм активізації інвестиційного процесу : зб. тез П Міжнар. наук.-практ. конф. 3 листопада 2011 р. - К. : КНЕУ, 2011. – С. 387-390. (0,2 д. а)

9. Охрименко І.Б. Актуальні проблеми кредитування населення в Україні / І.Б. Охрименко // Проблеми сучасної економіки в умовах фінансової нестабільності: Збірник тез наукових робіт міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 16-17 березня 2012 р.) - О.: у двох частинах. - «Центр економічних досліджень та розвитку», 2012. Ч 1. – С.14-16. (0,3 д. а)

10. Охрименко І.Б. Вплив фінансової кризи на тенденції розвитку кредитування населення в Україні / І.Б. Охрименко // Перспективи розвитку України в умовах глобальної кризи: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної інтернет-конференції 13-14 червня 2013 р., - Дніпропетровськ : «Герда», 2013. – С. 149-151. (0,2 д. а)

11. Охрименко І.Б. Стандарти кредитування фізичних осіб як складова пруденційного регулювання в умовах фінансової глобалізації / І.Б. Охрименко // Фінансування інноваційного розвитку України: стан, проблеми та перспективи: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 7 листопада 2013 р. - К. КНЕУ, 2013. – С. 303-306. (0,2 д. а)

12. Охрименко І.Б. Підвищення ефективності надання споживчого кредиту банками України в умовах фінансової глобалізації / І.Б. Охрименко // Зовнішні та внутрішні чинники впливу на розвиток міжнародних економічних відносин: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 4-5 липня 2014 р.) / ГО «Львівська економічна фундація». У 3-х частинах. – Львів: ЛЕФ, 2014. – Ч 1. – С. 106-109. (0,2 д. а)

13. Охрименко І.Б. Нові підходи до оцінки кредитоспроможності позичальників при наданні споживчих кредитів у банку / І.Б. Охрименко // Економічні проблеми сучасності та концепція сталого розвитку держави та регіонів: збірник тез наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17-18 жовтня 2014 р.) / ГО «Центр економічних досліджень та розвитку. – у 2-х частинах. – О. : ЦЕДР, 2014. Ч 2. – с.79-83. (0,3 д. а)

14. Охрименко І.Б. До питання ресурсного забезпечення банків України / І.Б. Охрименко // Фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання: Збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кременчук, 19–21 лютого 2015 р.) / К.: КНУ імені Михайла Остроградського. – С. 171-175. (0,2 д. а.)

АНОТАЦІЯ

Охрименко І.Б. Споживчий кредит в Україні: реалії та перспективи розвитку.– Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Київ, 2015.

У дисертації охарактеризовано науково-категорійний апарат сутності, функцій, форм і видів кредиту, принципів кредитування, розвинуто підходи до розуміння суті споживчого кредиту й трактування споживчих потреб, банківського споживчого кредиту, запропоновано його класифікацію. На основі аналізу впливу споживчого кредиту на макроекономічні показники уточнено його роль і значення в економіці.

Проведено комплексне дослідження розвитку споживчого кредиту в Україні в умовах поширення фінансової глобалізації, доведено присутність і визначено характер її впливу. Систематизовано чинники суттєвого впливу на споживчий кредит в Україні, конкретизовано основні проблеми ринку банківських споживчих кредитів і обґрунтовано актуальні напрямки їх вирішення.

Розроблено методичні підходи до підвищення ефективності споживчого кредитування в банку й удосконалення методики оцінки кредитоспроможності позичальників при споживчому кредитуванні. Надано трактування поняття стандартів кредитування. Обґрунтовано необхідність їх комплексної розробки і запропоновано напрямки розвитку з метою підвищення ефективності регулювання споживчого кредиту в Україні в сучасних умовах.

Ключові слова: споживчий кредит, банківський споживчий кредит, фінансова глобалізація, ефективність кредитування, кредитні ризики.

АННОТАЦІЯ

Охрименко И.Б. Потребительский кредит в Украине: реалии и перспективы развития.— Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – Деньги, финансы и кредит, ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет им. Вадима Гетьмана», Киев, 2015.

В диссертации охарактеризовано научно-категорійний апарат сущности категории кредита, его функций, форм и видов, принципов кредитования. Раскрыто подходы к пониманию сути потребительского кредита, представлено его авторское трактование. Уточнено суть потребительских расходов. На основе особенностей потребительского кредита проведено его разграничение со схожими понятиями «кредит населению», «кредит домохозяйствам», «индивидуальный кредит», «кредит физическому лицу», «розничный кредит». Представлено определение банковского потребительского кредита и его классификация. Продолжено развитие подходов к определению критериев классификации потребительского кредита.

Основываясь на оценке влияния потребительского кредита на основные макроекономические показатели, проведено комплексное исследование его значения в экономике, охарактеризованы изменения роли потребительского кредита в условиях финансовой глобализации. Охарактеризовано причины двойственного влияния потребительского кредита на экономику и социальную сферу. Предложен комплекс показателей системного исследования потребительского кредита.

Проведено комплексное исследование развития потребительского кредита в Украине и его трансформации в условиях финансовой глобализации, доказано присутствие и определен характер ее влияния. Определены и охарактеризованы позитивные и негативные факторы влияния финансовой глобализации на развитие

потребительского кредита в Украине. Определены основные проблемы развития потребительского кредита в Украине на современном этапе и систематизировано факторы наибольшего влияния. Выделены актуальные направления решения проблем функционирования потребительского кредита в Украине и конкретизированы мероприятия по усовершенствованию организации и повышению эффективности потребительского кредитования в банках.

Разработаны подходы по повышению эффективности потребительского кредитования в банке, в том числе касательно усовершенствования внутренних систем управления рисками потребительского кредитования и мотивации персонала кредитного подразделения. Разработаны предложения по усовершенствованию методики оценки кредитоспособности заемщиков при потребительском кредитовании: в их основу положено дифференциация методов оценки заемщиков относительно уровня их индивидуального риска. Представлено трактование понятия «стандарты кредитования», их дифференциация. Обоснована необходимость разработки и направления развития стандартов кредитования физических лиц в Украине на всех уровнях как поход к повышению эффективности регулирования потребительского кредита в современных условиях.

Ключевые слова: потребительский кредит, банковский потребительский кредит, финансовая глобализация, эффективность кредитования, кредитные риски.

SUMMARY

Okhrymenko I.B. Consumer credit in Ukraine: realities and prospects of development.– Manuscript.

The thesis on competition of a scientific degree of candidate of economic Sciences, specialty 08.00.08 - Money, finance and credit, SHEI «Kyiv national Vadym Hetman economic University », Kyiv, 2015.

In the thesis scientific and categorical apparatus of the nature, functions, forms and types of credit, lending guidelines are characterized, approaches to understanding consumer credit are developed, interpretation of consumer spending, banking, consumer credit are refined, its classification is offered. Its role and importance in the economy is defined on basis of the impact of consumer credit on macroeconomic indicators.

A comprehensive study of the transformation of consumer credit in Ukraine in the conditions of financial globalization is conducted, the presence and the character of its influence are proved. Systematic factors have a significant impact on consumer credit in Ukraine, fleshed out the basic problems of the banking consumer loans and justified topical solutions.

Methodical approaches to increasing of the efficiency of consumer credit in the Bank and improvement the methodology for assessing the creditworthiness of borrowers in consumer lending were developed. The interpretations of the concept of lending standards is given. The necessity of their integrated development is proved and directions of development in order to improve the efficiency of regulation of consumer credit in Ukraine and offered under present-day conditions.

Keywords: consumer credit, banking consumer credit, financial globalization, efficiency lending, credit risk.